

CERAMICA ROMÂNĂ TÂRZIE DIN AȘEZAREA DE LA HODONI (jud. TIMIȘ)

Localitatea Hodoni se află plasată în partea de nord a Banatului, la cca. 20 km distanță de municipiul Timișoara. Între anii 1979-1984, în urma cercetărilor arheologice sistematice efectuate de Muzeul din Timișoara s-au degajat în punctul Hodoni - Pustă mai multe complexe ale unei așezări¹: locuințe, gropi de pământ, cuptoare, materialul arheologic predominant descoperit în așezare fiind ceramica.

Ceramica descoperită în așezarea de la Hodoni este de două categorii:

a. ceramică executată cu mâna, într-o manieră primitivă aparținând tipologic unor oale înalte până la 20 cm: de culoare cenușiu-cărmizie. Se găsește într-un procentaj scăzut (maxim 10% din totalul fragmentelor ceramice descoperite).

b. ceramică executată la roată. Vasele sunt executate într-o tehnică superioară, din pastă de bună calitate. Procentajul majoritar 70% îl reprezintă ceramica de culoare cenușie, în cantitate mai mică aflându-se ceramica de culoare roșie.

În funcție de compoziția pastei, ceramica cenușie cunoaște două categorii de finețe, existând vase fine și semifine (cu aspect zgrunțuros), cu o cantitate mai mare de nisip în compoziție. De asemenea, cele două culori predominante (cenușiu și roșu) prezintă diferite nuanțe; cenușiu închis (spre negru), roșu cărămiziu sau spre galben.

Ca formă a vaselor nu există diferențieri tipologice între ceramica de culoare cenușie și cea roșie.

Oala reprezintă forma de vas cea mai răspândită. Ea are fundul înalt, drept sau inelar și diametrul maxim în partea superioară. După profilul buzelor se pot distinge câteva variante; cu buza puternic răsfrântă și cu canal pentru deșac, cu buza profilată, orizontală, cu buza răsfrântă - cu profil pătrat. Sunt vase cu capacitate mică și medie, fragmentele de vase mari sunt rare și aparțin încă unei ceramici roșii.

Strachina și castronul sunt vase aflate într-o mare varietate de tipuri. Străchinile au fundul îngust, tăiat drept, buzele rotunjite sau lățite. Castroanele au fundul îngust, uneori inelar și diferă de străchini prin curbura mai mare a vasului. Sunt cele mai multe fragmente cu urme de decorare (lustruite la exterior sau incizii cu linii în val sau orizontale).

Mai puțin reprezentate sunt fragmentele de ulcioare și căni cu toartă, de mici dimensiuni. Cantitatea, modestă numeric, și nesemnificativă nu permite o analiză mai profundă a acestor categorii ceramice.

Majoritatea vaselor sunt nedecorate. Ceramica cenușie fină are urme de lustruire. Pe unele fragmente de ceramică semifină se găsește decorul prin incizii a unor linii ondulate (în val) și a unor linii orizontale, plasate îndeosebi în partea superioară a vasului.

Prin tipologie și modalitate de execuție, ceramica executată la roată descoperită la Hodoni este o ceramică romană târzie. Ea se află în concondanță cu altele elemente care datează așezarea în sec. III-IV d.Hr.

Așezarea de la Hodoni, prin ceramica din inventarul său, nu constituie o descoperire singulară pe teritoriul Banatului. Pe raza municipiului Timișoara, în punctul numit "Cioreni" s-a cercetat o așezare din sec. II-IV,² iar în sudul Banatului, așezările de la Grădinari - *Seliște*³, Moldova Veche - *Vinograde - Vlaskicrai*⁴ și Gornea⁵ (din vecinătatea castellum-ului de aici) se încadrează cronologic tot în sec. III-IV.

Datarea acestor descoperiri, precum și a altor obiective necercetate însă sistematic⁶ s-a efectuat pe baza inventarelor arheologice descoperite în aria lor. Ponderea cea mai mare în cadrul respectivelor inventare o deține ceramica. Se poate constata că, în funcție de tehnica de execuție ceramica din aceste așezări este de două categorii: lucrată cu mâna și executată la roată.

Ceramica lucrată cu mâna se găsește de cele mai multe ori în cantități reduse, între 5 - 10% din totalul ceramicii din așezare. Excepție face așezarea de la Timișoara - *Cioreni*, unde ceramica lucrată cu mâna reprezintă 61% din totalul ce-

ramicii.

Sub raportul pastei, ceramica lucrată cu mâna se împarte în două categorii;

a. grosieră, din pastă friabilă cu multe pietricele în compoziție, arsă până la negru în profil și gălbuie în exterior, cu urme de finisare în exteriorul recepientului.

b. ceramica semifină, de culoare maroniu - roșcat, brun - cenușiu sau chiar negricioasă, dintr-o pastă mai densă având ca degresant pietricelele.

Forme tipice: a. - oala - borcan, căni (cești) cu sau fără toartă, strecătoare.

Decorul constă în cazul ceramicii semifine (ceramica grosieră nefiind decorată) în caneluri, incizii (linii în zig-zag, incizii cu pieptenul, etc.) pe umărul vasului, alveole pe buză, brâu alveolat aplicat pe corpul vasului, mai rar butoni, zolați, apucători false, etc.

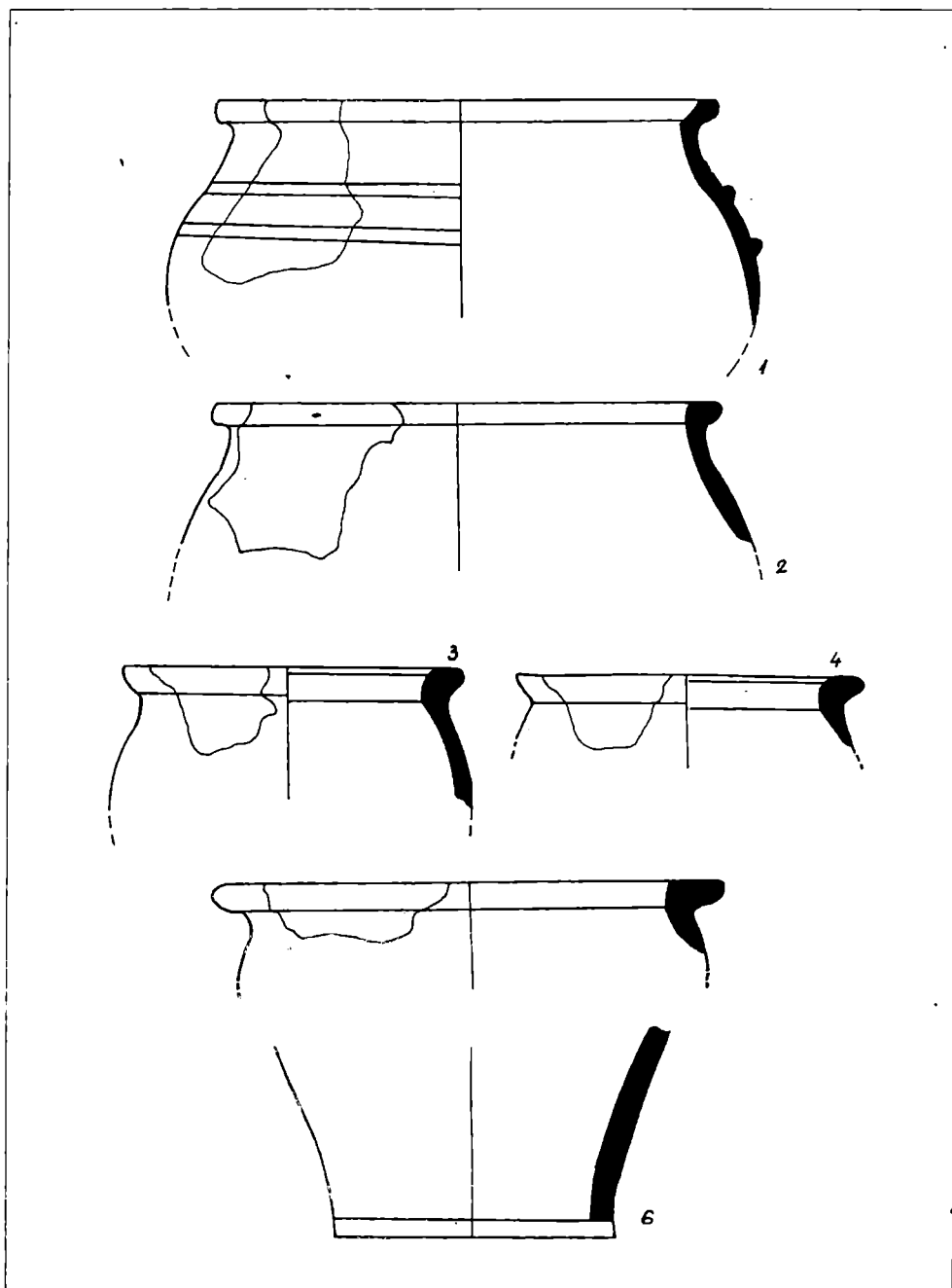
Ceramica lucrată la roată

a. Ceramica fină cenușie - categoria predominantă în cadrul ceramicii lucrate la roată. Prezintă o diversitate mare de forme; oale (de la forme mici și mijlocii la chiupuri), castroane, căni, străchini, capace de vas. Ca o variantă a acestei ceramici este ceramica fină, neagră cenușie (în cantitate mai redusă), prezentând aceleași forme de vase. Decorul predilect al acestui tip este decorul aplicat prin lustruire, linii verticale, orizontale, în zig-zag, hașuri, combinații de linii orizontale și în zig-zag. Se folosește și incizia dar mai rar (linii incizate, creștături aplicate cu unghia etc.). Se întâlnește și decorarea vaselor (a castroanelor îndeosebi) cu nervuri profilate sau combinații de nervuri și linii lustruite între acestea.

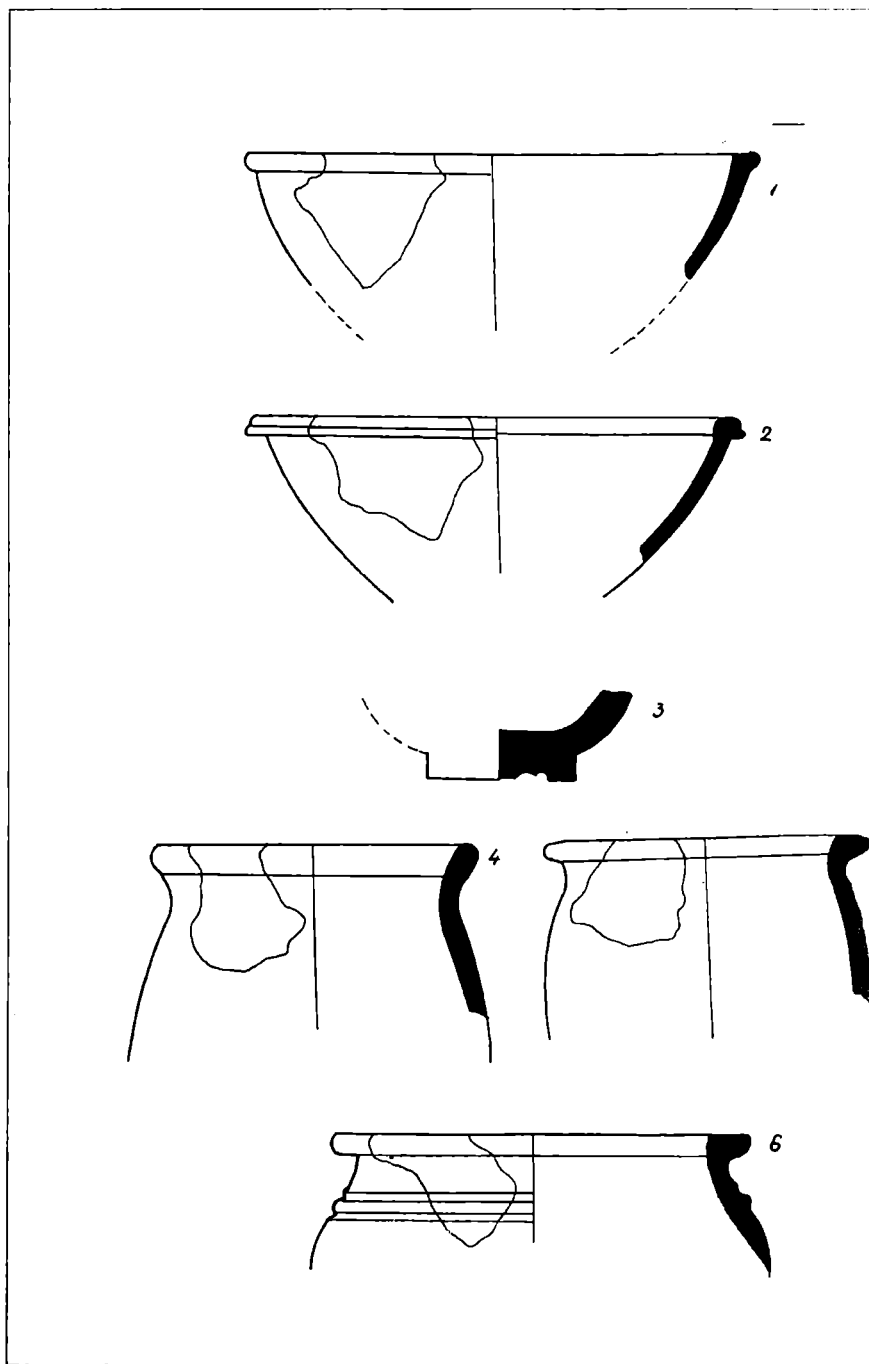
Ceramica zgrunțuroasă cenușie - prezentând aceleași forme cu ceramica fină cenușie, cu predilecție spre oale și chiupuri. O pastă mai dură, aspră la pipărit, mai poroasă ca și compoziție. Se utilizează mai puțin decorarea vaselor, când se realizează predomină incizia de striuri de linii în val ori orizontale.

Din pastă cenușie fină sau zgrunțuroasă, uneori cu decor incizat (linii drepte sau în zig-zag) sunt confecționate și fusaiolele descoperite în cadrul aşezărilor.

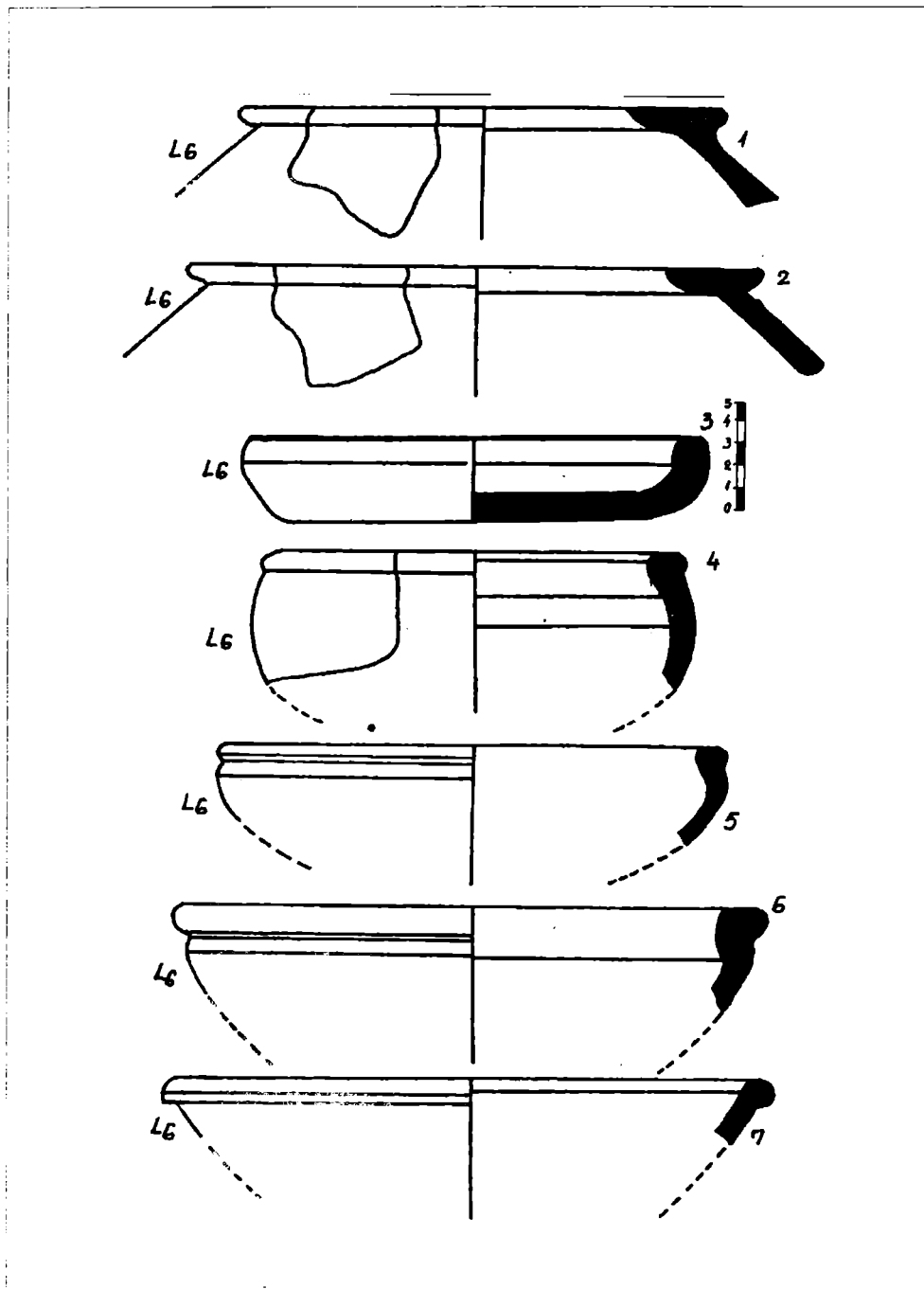
Ceramica roșie fină și semifină. Prezintă aceleași tipuri de vase ca în

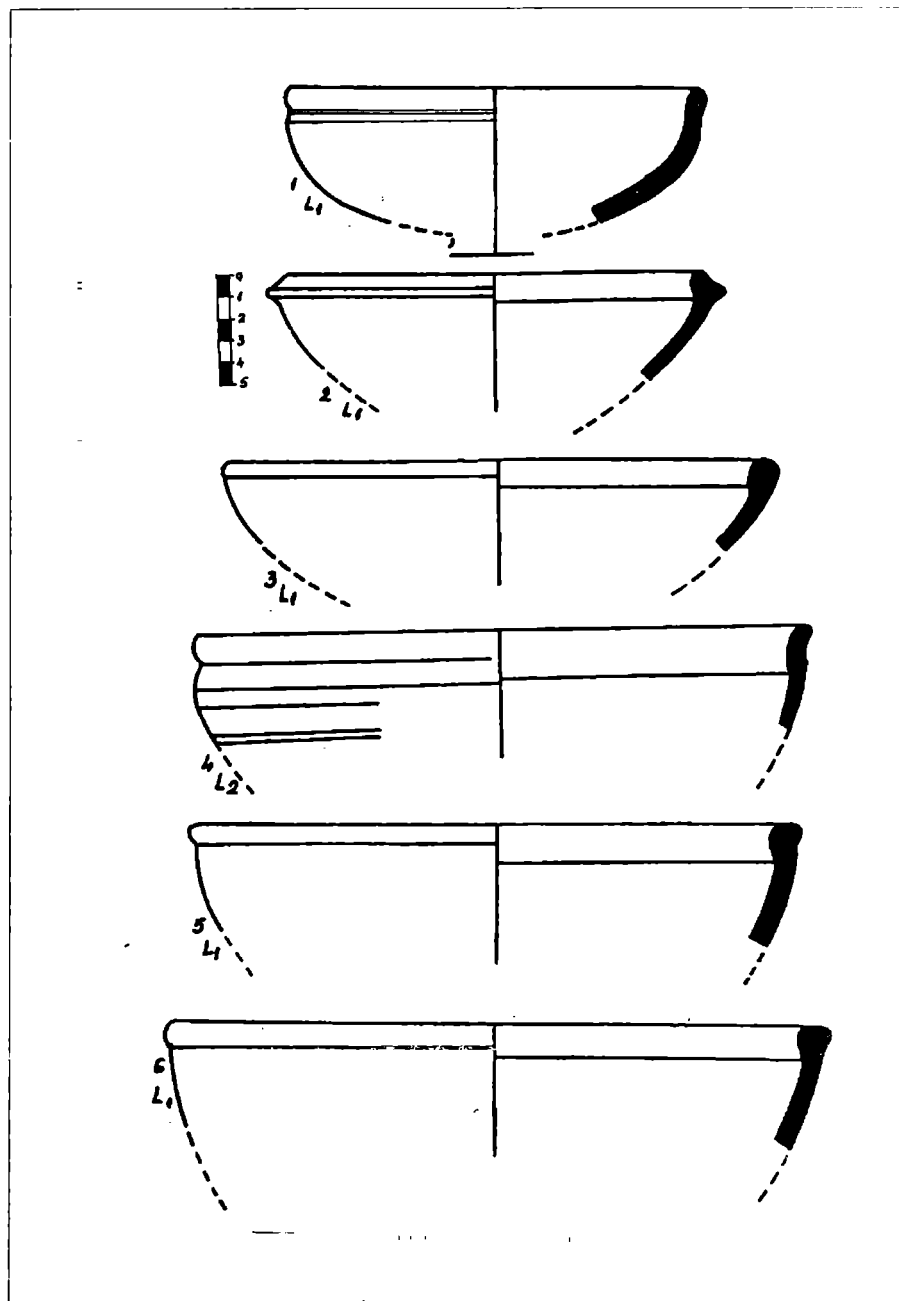
Pl. I Hodoni - "Pustă". Ceramică cenușie lucrată la roată.

Pl. II Hodoni - "Pustă". Ceramică cenușie lucrată la roată.

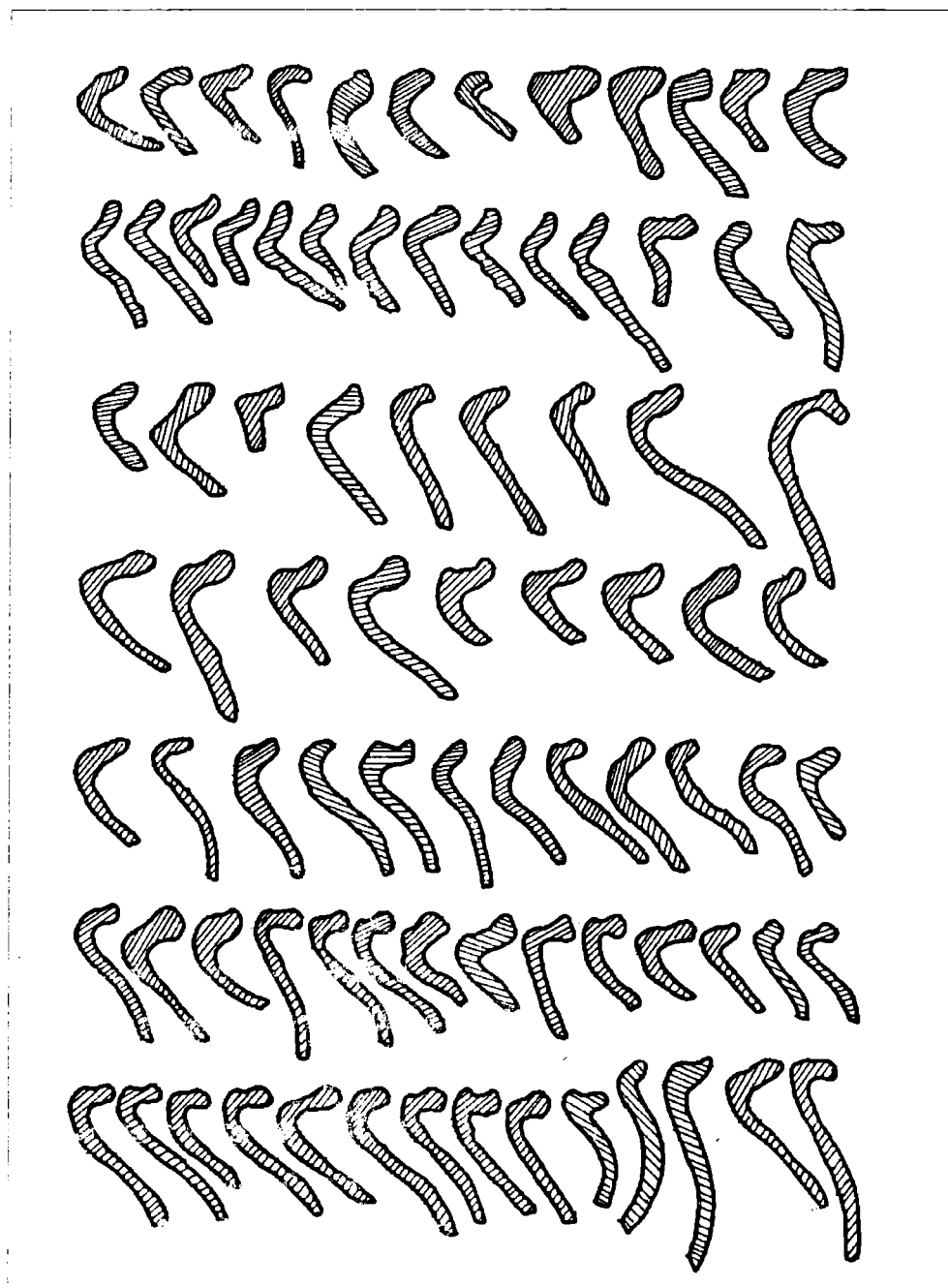

Pl. III Grădinari - "Săliște" Ceramică fină roșie cărămizie.
După O. Bozu, în Banatica, X, p. 168, fig. 8.

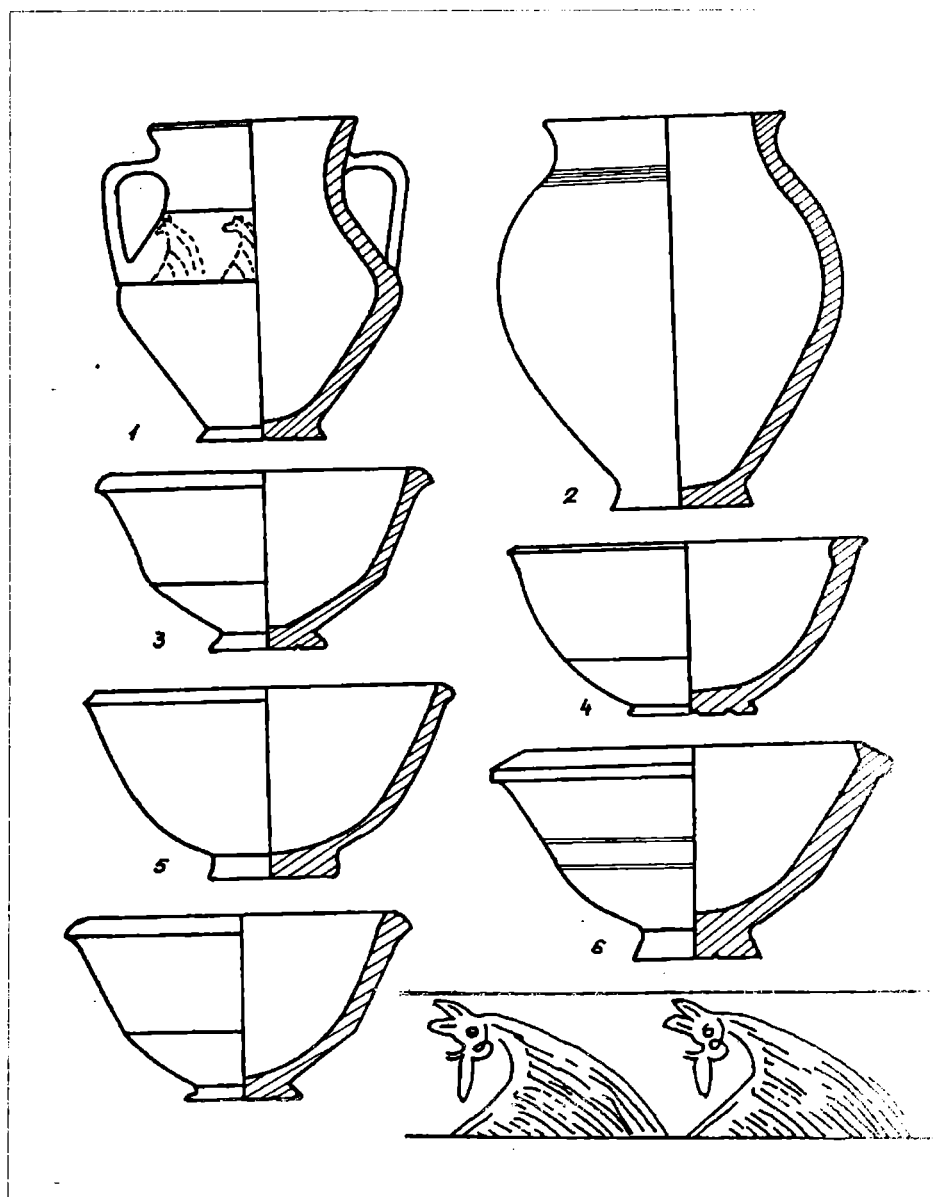
Pl. IV Ceramică fină cenușie de la Moldocâva Veche.

Vinograda Vlaskicrai, după O.Bozu - G.El Susi, în Banatica, 9. p.252. Fig. 9

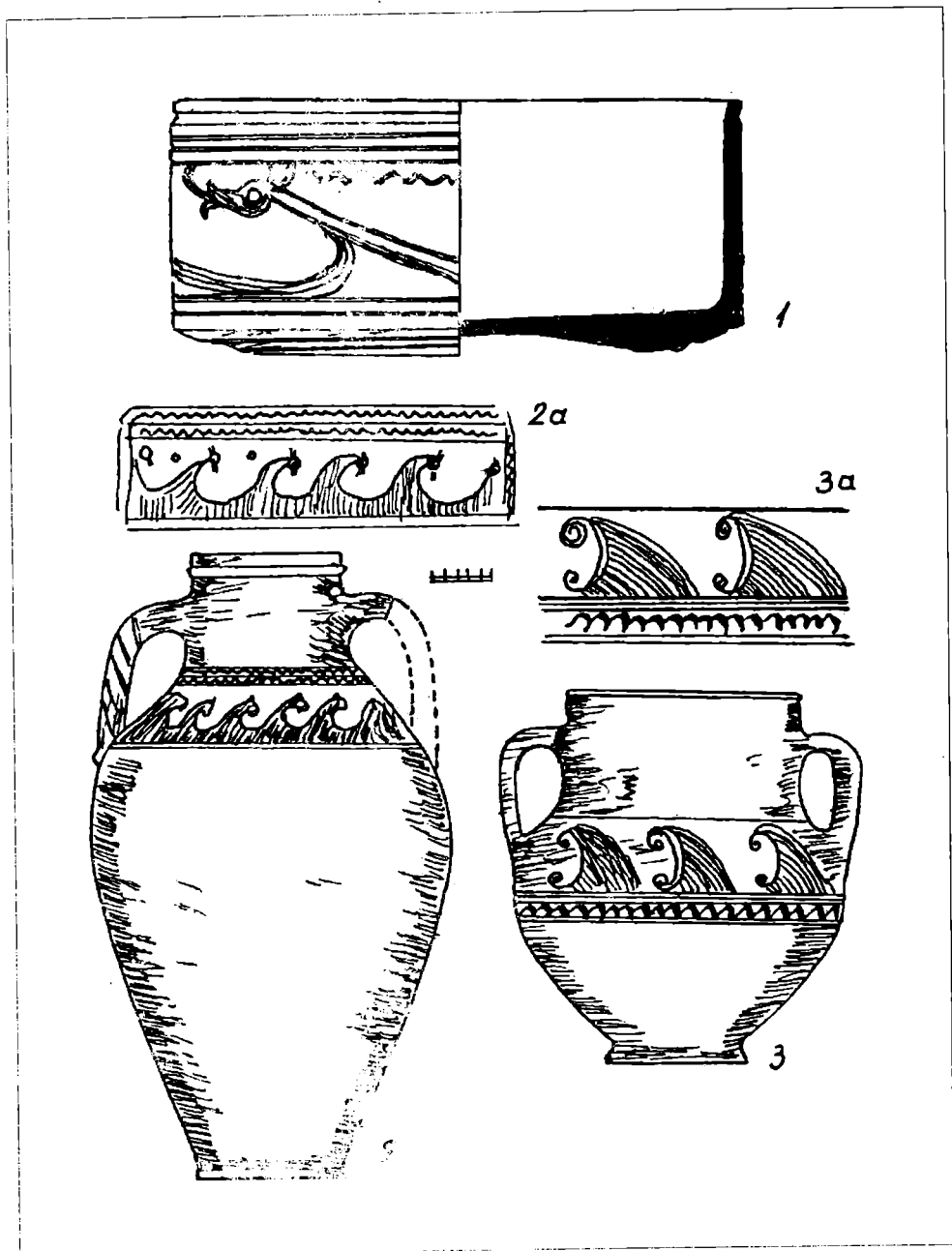

Pl. V Gornea. Ceramică romană tarzie: profile de oale; După N.Gudea, Gornea. Reșița 1977, pl.25.

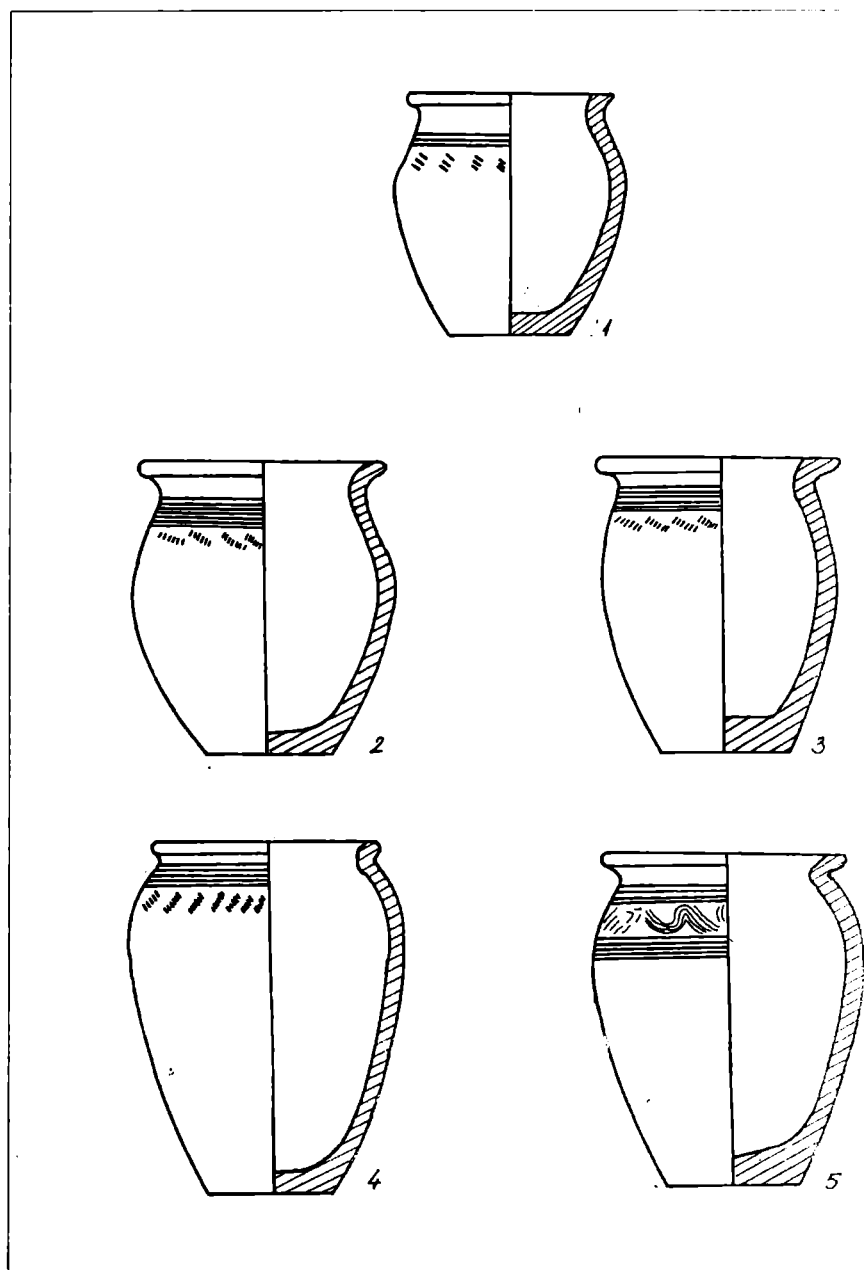

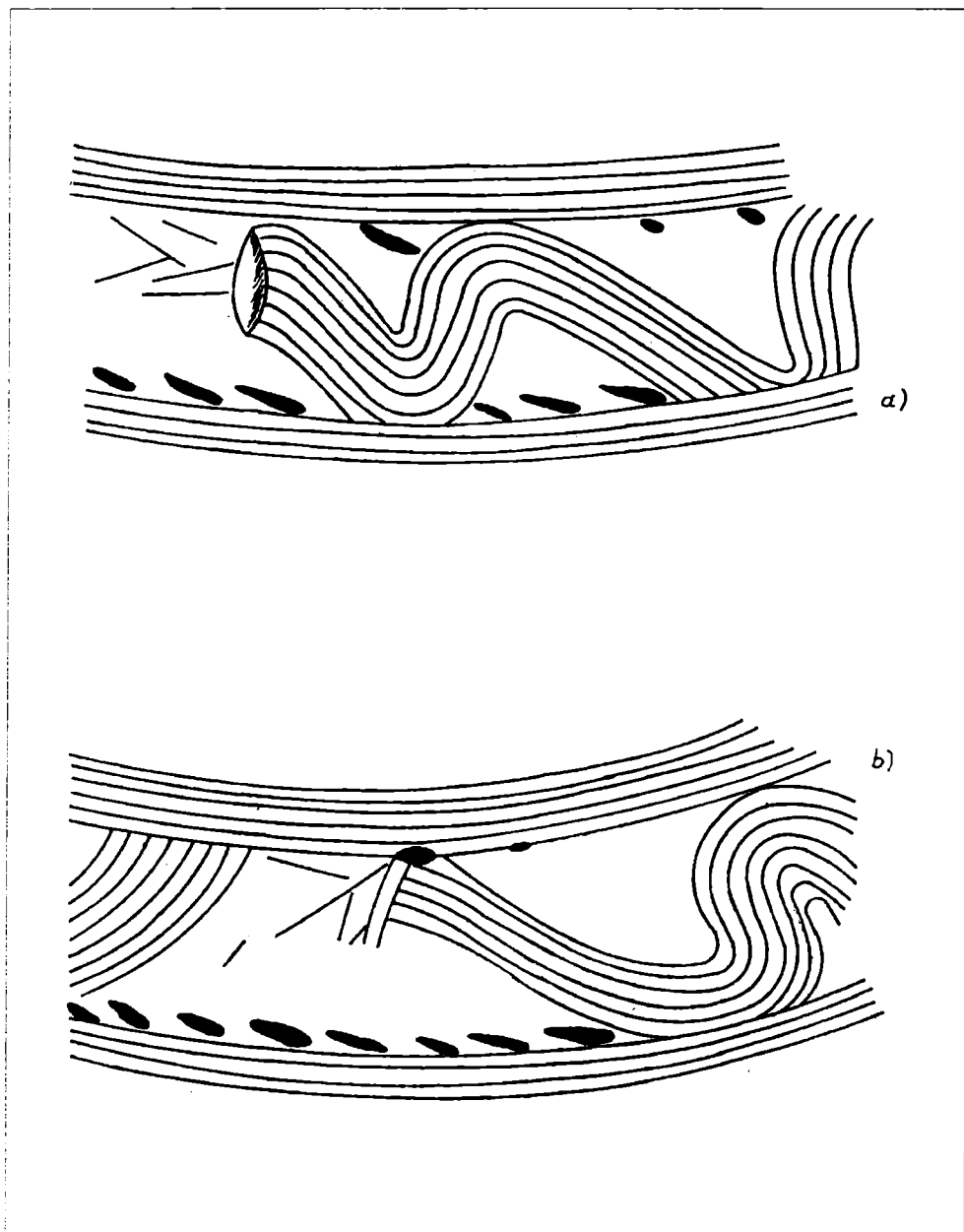
Pl. VI 1-5,7 Ceramică descoperită la Lenauheim; 6 Vas descoperit la ...
1 b Decor zoomorf lustruit de pe vasul de la nr.1.

Pl. VII Analogii pentru decorul vasului de la Leneuheim; 1 - Bekes; 2-3 Szabadka - Subotica; după A. H. Vaday, în Mitt-Archlust. 10/11, 1980/81, fig. 4/2 și 9/1 a - b, 3 a - b.

Pl. VIII Jebel - Ceramică din locuință de sec.IV.

Pl. IX Jebel. Decorul vasului nr.5.

ceramicii cenușii. Sunt ornamentate cu nervuri și prin incizie. Este ceramică provincială romană din sec. II-III d.Hr. și se găsește în cantitate mai mare în așezările care au o continuitate de existență pe parcursul sec.III (chiar sec.II). Prezența acestei ceramicii în așezări mai târzii se poate explica prin perpetuarea tehnicilor și formelor provincial romane în olăritul perioadei sau prin contactul direct cu lumea romană.

În cantități modeste, în așezări se găsesc fragmente de terra sigillata precum și fragmente de ceramică fină cu glazură verde deschis (ulcioare, farfurii) îndeosebi în așezările din nordul Banatului sunt tipuri ceramice rare, de import.

Prin decorație se particularizează două descoperiri; la Jebel (38 km. sud de Timișoara) în anul 1959 cu ocazia unui sondaj⁷ au fost descoperite mai multe vase lucrate cu mâna și la roată. Pe o oală de dimensiuni mijlocii (înălțime aproximativ 30 cm.) în partea superioară a vasului se află un registru decorativ despărțit de restul vasului prin linii incizate paralele. Decorul constă dintr-un grup de linii ondulate ce înconjoară de jur - împrejur corpul vasului. La o cercetare atentă se constată că liniile ondulate nu sunt continue, ele întrerupându-se de trei ori. Segmentele astfel realizate sunt decorate la una din extremități cu mici liniuțe dispuse astfel încât sugerează un cap de șarpe, liniile ondulate reprezentând corpul animalului. Prin tehnica de execuție a vasului ca și prin decor, descoperirea de la Jebel asemeni ceramicii din așezarea de la Timișoara - *Cioreni* reflectă un anumit "conservatorism" al comunităților de aici, provenind din fondul dacic local.

Din anul 1960 datează descoperirea întâmplătoare în localitatea Lenauheim⁸ a câtorva vase de factură postromană, lucrată la roată, din pastă cenușie. Două din aceste vase sunt decorate prin lustruire. Cel la care ne referim este un vas bitronconic cu două torți⁹. Partea superioară a vasului formează un registru distinct separat de restul corpului vasului printr-o linie orizontală puternic incizată. În interiorul spațiului astfel delimitat se găsește un decor zoomorf care se repetă de șase ori înconjurând de jur - împrejur peretele vasului.

Prezența acestui decor și analogiile pe care le prezintă pare a indica contac-

tul locuitorilor cu alte populații, în acest caz sarmații iagizi ¹⁰.

Se poate constata că prin compoziția pastei, forma vaselor și decor, ceramica descoperită în așezările din Banat este o ceramică de proveniență romană provincială sau de tradiție romană reflectând, (îndeosebi ceramica lucrată cu mâna) perpetuarea unor elemente mai vechi, dacice. Se constată apariția unor motive decorative preluate ca urmare a contactului cu sarmații, iazigi, îndeosebi în zona de câmpie a Banatului.

Concluzii

O reprezentare a punctelor arheologice cu descoperiri de sec.III-IV (așezări) de pe teritoriul Banatului, indică peste 100 de asemenea semnalări pe un spațiu relativ restrâns ¹¹. Se pare că numărul lor este mult mai mare pe aria Banatului istoric (zonă cuprinsă între râurile Mureș - Tisa - Dunăre și Carpații Meridionali), fiind semnalate, conform unei recente comunicări ¹², un număr de peste 400 de asemenea localizări, fapt ce reprezintă o remarcabilă densitate de locuințe. Execuția pe loc a acestei ceramici dovedește continuitatea modului de viață roman în spațiul bănățean în sec. III - IV d.Hr.

ADRIAN BEJAN

Universitatea din Timișoara

B-dul V. Pârvan, nr. 2, 1900

Timișoara

ROMÂNIA

12 decembrie 1994

NOTE

¹ Pentru aşezarea de la Hodoni - Pustă a se vedea; A. Bejan, Aşezarea din sec. III-IV e.n. de la Hodoni - Pustă (jud. Timiş), în Materiale şi cercetări arheologice, XIV, Tulcea, 1980, p. 366-372; Idem, Aşezări rurale din Banat din secolele III-IV e.n. în lumina unor recente cercetări arheologice, în AB, SN, 1, Istorie, Timişoara 1981, p.21-26; Idem, Contribuţii arheologice la cunoaşterea aşezărilor rurale daco - romane din Banat în lumina descoperirilor de la Hodoni, (jud.Timiş), în Banatica, VI, 1981, p.153-179; Idem, Elemente de continuitate daco - romană în aşezarea de la Hodoni (jud. Timiş) sec. III - IV. Tipologia gropilor de provizii, în SIB, IX; 1983, p. 13-22; A. Bejan - D. Benea, Şantierul arheologic Hodoni - Pustă, în Materiale şi cercetări arheologice, XV, Braşov, 1981, Buc., 1983, p. 388-394; Idem, Şantierul arheologic Moldova - Pustă. Raport preliminar 1979 - 1984, în Banatica, VIII, 1985, p. 187-197; A. Bejan, M.Mare, Descoperiri arheologice de epoca bronzului şi secolul III-IV e.n. la Hodoni - Pustă (Raport privind cercetările arheologice din anii 1983-1984), în SIB, XIII, 1987, p.21-28

² A.Bejan, D.Benea, Aşezarea din sec. III-IV e.n., de la Timişoara - Cioreni, în Materiale şi cercetări arheologice, XV, Braşov, 1981, p. 381 - 383; D.Benea, A. Bejan, M.Mare, Aşezarea daco - romană de la Timişoara - Cioreni, în SIB, III, 1986, p.21-31

³ O. Bozu, Aşezarea daco - romană de la Grădinari - Selişte (jud.Caraş - Severin), în Banatica, X, 1990, p.147-187

⁴ O. Bozu, G.El.Susi, Aşezarea romană târzie de la Moldova - Veche în punctul Vinograd-Vlaskicrai (jud.Caraş-Severin), în Banatica, IX, 1987, p.239 - 269.

⁵ N.Gudea, Gornea. Aşezări din epoca romană şi târzie (sec.II-IV e.n.), Reşiţa, 1977

⁶ A.Bejan, D.Benea, Viața rurală în sud-vestul Daciei în secolele II-IV, II (Repertoriu de descoperiri), în Acta MN, XXVI-XXX,I/1 1989 - 1993, p.127-148

⁷ Cercetări Ortansa Radu - Muzeul din Timișoara. Inedit.

⁸ A. Bejan, Complexul ceramic de la Lenauheim (jud.Timiș) din sec.IV e.n., în Banatica, V, 1973, p.131-137

⁹ Ibidem, p.132 și pl. I/1 și 2/1, decorul la fig. 2/1 b

¹⁰ A.Vaday, Bemerkungen zur Frage der Eingeglätten keramik mit figuralen berzierung, în Mitt Arch Inst., 10/11/1980/1981, Budapest, p.119-128; Analogiile pentru vasul de la Lenauheim pl. 4/2 și 7/1 (Bekes) și 5/1a-b, 3 a-b(Szabadka-Subotica, Macskovics-Ziegelei)

¹¹ D. Benea. A.Bejan, în Acta MN, XXVI-XXX, I/1

¹² D. Benea, Tipuri de așezări în secolele III-IV pe teritoriul Banatului, comunicare susținută la simpozionul Daco - romani migratori, români, 3 - 4 decembrie 1993, Cluj-Napoca.

LA CERAMIQUE POST - ROMAINE DE L'HABITAT DE HODONI - PUSTA (DEP. DE TIMIȘ)

Résumé

Les fouilles faites entre 1979 - 1984 a Hodoni (dep. de Timiș), point Pusta, ont mis au jour un grand habitat humain dont la céramique a montré qu'il datait du III-e et IV-e siècles av.Chr.

La ceramique est le material archeologique qui predomine l'habitat. Elle peut entre clasiffee en deux categories; ceramique travaillee a la roue et ceramique travaillee a la main. La ceramique travaillee a la roue a deux variantes; ceramique de couleur rouge. La pate, la forme et la technique d'execution montrent qu'il s'agit d'une ceramique de tradition roumaine. On n'a pas decouvert de terra sigillata, mais quelques petits fragments atypiques, probablement des imitations.

La ceramique travaille a la main, plus reduite comme quantite, est faite d'une pate grossiere, l'execution est inferieure, la couleur est grise - rougeatre, appartenant aux vases de petites et moyennes dimensions.

L'etude etablit des analogies avec les decouvertes similaires du Banat, de l'espace nordique du Danube (l'ancienne province de Dacie) et de l'Empire.